

תבונות

הגות עיון ופשוט
משיעורי

הג"ר דוד לייבל שליט"א

נערך ע"י תלמידיו

וילכו שניהם יחדיו

וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת-אַבְרָהָם

בסופה של פרשתנו הקב"ה מנסה את אברהם בנורא שבניסיונותו, הוא מצווה עליו לשחוט את בנו יחידו ולהעלות אותו כקרבן עולה. עקידת יצחק איננה רק עוד אחת מניסיונותיו של אברהם, היא צרובה בזיכרון של עם ישראל ככזו המסמלת את הדרגה הגבוהה ביותר שאליה אפשר להגיע בהתמסרות המוחלטת לה' ולמצוותיו. העקדה היא היחידה מתוך כל עשרת הניסיונות המוגדרת בתורה במפורש כניסיון.

נערי אברהם

אל עיונינו בפרשת העקידה ניכנס דרך ענין שחלקו בעקידה נראה שולי לכאורה, אך הוא טומן בחובו הבנה עמוקה במהות הניסיון של עקדת יצחק.

וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֶּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת-חַמְרוֹ וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי נַעֲרָיו אִתּוֹ וַיַּצְחֵק בְּנֹו וַיִּבְקַע עֲצֵי עֵלֶה וַיִּקֶם וַיִּלְךְ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-אָמַר-לוֹ הָאֱלֹהִים.

בפסוקים קצרים אלו מתארת התורה את יציאתו של אברהם אבינו לדרך שתוביל אותו אל המקום בו יעקוד וישחט את בנו כציוויו של הקב"ה. אברהם מצרף אליו למסע אל הר המוריה את שני נעריו, הלא הם אליעזר וישמעאל (פרקי דרבי אליעזר, לא). ענין זה של הנערים מוזכר מספר פעמים בפרשת העקידה באופן האומר דרשני, גם בהליכתו של אברהם "וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו שְׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמוֹר וְאַנִּי וְהַנְּעַר נִלְכָה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוִיבָה אֵלֵיכֶם" וגם כאשר הוא שב מהעקדה: "וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל-נַעֲרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו אֶל-בְּאֵר שֶׁבַע".

גם חז"ל (יבמות סב ועוד) ראו את עובדת נוכחותם של הנערים בדרך לעקדה כמשמעותית. היחס לגויים נגזר מפרשתנו כאשר חז"ל דורשים את הפסוק "שבו לכם פה עם החמור" עם הדומה לחמור. ובמדרש רבה;

אָמַר לַיְצָחָק, בְּנִי, רוּאָה אֶתָּה מַה שְּׂאֲנִי רוּאָה, אָמַר לוֹ הֵן. אָמַר לְשְׁנֵי נַעֲרָיו, רוּאִים אַתֶּם מַה שְּׂאֲנִי רוּאָה, אָמְרוּ לוֹ לֹא. אָמַר הוּאִיל וְחֲמוֹר אֵינוֹ רוּאָה וְאַתֶּם אֵין אַתֶּם רוּאִים שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר.

איזו חשיבות יש לפרט זה שאברהם לוקח עימו את שני נעריו בתוך הסיפור הגדול של עקידת יצחק?

לפי המדרש אברהם מצפה מנעריו לראות את מה שהוא ויצחק רואים ורק לאחר שמתברר שהם לא רואים הוא משאיר אותם עם החמור והולך עם יצחק. מה פשר הדברים? מדוע אברהם חושב שישמעאל ואליעזר אמורים לראות ולמה זה משנה האם הם רואים?

מהות הניסיונות של אברהם

בכדי להבין את הדברים נצרכת הקדמה קצרה על מהות ניסיונותיו של אברהם אבינו ומתוך כך נוכל להבין את ניסיון העקידה ואת חשיבות השתתפותם של נערי אברהם בדרך אליה.

מהותם של ניסיונות אברהם, מעבר להיותם מופת של התמסרות לצווי הקב"ה ללא כחל ושרק, הם גם הדרך שבה הקב"ה מוליך את אברהם להשתלמות שהיא מעבר למידותיו. מידתו של אברהם אבינו היא מידת החסד. לא נאריך בביאור עומקה של מידה זו, רק נאמר בקיצור שמידת החסד מאופיינת ברצון להשפיע החוצה ובאהבה אינסופית לכל נברא. זו הדרך בעבודת ה' שאותה הביא אברהם אבינו לעולם. אך מידה זו איננה יכולה לעמוד לבדה, והיא נצרכת להשלמתה ולהגבלתה ע"י היפוכה שהיא מידת הגבורה. מידה זו יוצרת עבודת ה' המאופיינת בעיקר ביראה ובעיסוק פנימי ופחות בהשפעה כלפי חוץ. רק שילוב נכון של השתיים כאשר הגבורה מאזנת את החסד ומגבילה אותו מביא להתגלות ה' בשלמות.

זוהי מטרת ניסיונותיו של אברהם. ניסיונות שיסודם בצד הגבורה, והם תובעים מאברהם את כבישת החסד והאהבה. עזיבת מולדתו, מלחמת המלכים, מסירתה של הגר לשיעבוד שרה וגירושה פעמיים,

המשך בעמוד 2

הפיכת סדום עקדת יצחק וכו'. בכל הניסיונות הללו נדרש אברהם לכבוש את מידת החסד שבו וע"י כך להביא לתוך עבודת ה' את מימד הגבורה והיראה ובכך לבנות את המהלך השלם של עבודת ה' בעולם. בתוך מערכת זו של ניסיונות, עקידת יצחק היא הניסיון הגדול ביותר שבו נתבע אברהם לכבוש את רחמי ולהפעיל את מידת הגבורה באופן הקשה ביותר.

ישמעאל ואליעזר

בתורה אנחנו רואים שאברהם רואה באליעזר וישמעאל יורשים אפשריים שלו, כאשר מושג הירושה במובן זה היא המשכת דרכו והמשך הקריאה בשם ה' בעולם. כאשר הקב"ה מבטיח לאברהם זרע בפעם הראשונה, אומר אברהם: "והנה בן ביתי יורש אותי". וכאשר מבטיח לו הקב"ה זרע משרה אשתו הוא אומר: "לו ישמעאל יחיה לפניך". הוא רואה אותם כראויים להמשיך את דרכו באופן טבעי כיון שהם שייכים למידתו - מידת החסד, ישמעאל כבנו של אברהם, ואליעזר "הדולה ומשקה מתורת רבו". אברהם ראה בזמן ההוא את דרכם של אליעזר וישמעאל כהמשך טבעי לאופן עבודת ה' שלו.

זו הסיבה שהוא לוקח גם אותם למסע העקידה, כממשיכי דרכו האפשריים הוא מעוניין לחנך גם אותם במידת הגבורה שבה הוא הולך להתנסות ושנצרכת בכדי להגביל ולאזן את מידת החסד. אך כאשר מגיע אברהם אל הר המוריה ורואה את הענן הקשור על ההר בו צריכה להתקיים העקידה הוא מבחין בכך שרק יצחק רואה את הענן המסמל את ערכו הגדול של נסיון זה - מידת הגבורה בעוד אליעזר וישמעאל אינם מבחינים בו, הוא מבין שנפשם אינה מוכנה להשיג את העקידה, ומשמעות הדבר היא שעל אף השתייכותם לאברהם ולעבודת ה' מצד מידת החסד הם אינם ראויים להשיג את בשורת גילוי ה' בשלמותה הכוללת בהכרח גם את הפן של הגבורה והיראה.

אברהם מבין שהם אינם יכולים להיות ממשיכי דרכו והם לא יכולים להיות חלק מהבסיס ליצירת העם הנבחר. רק ביצחק יקרא לו זרע. דווקא יצחק שמגלם במידתו את ההפך ממידתו של אברהם ודרכו בעבודת ה' היא דרך הגבורה והיראה, יכול להיות החוליה הבאה בשרשרת לקראת התגלות שם ה' בעולם באופן השלם ביותר. למרות הבנתו זו אברהם אבינו אינו משנה את התוכנית להתנהג בתמימות ולקיים את ציווי ה' לעקוד את יצחק, אך מבטו על ישמעאל ואליעזר משתנה. ובעקבות כך משאיר אברהם את נערו עם החמור ויוצא לעבר העקידה עם יצחק לבדו.

עם הדומה לחמור

להבנה זו יש משמעות עמוקה. זהו הרגע שבו נוצר הפער המהותי בין עם ישראל לשאר האומות. עם ישראל אוצר בתוכו את שתי התנועות, גם את החסד והאהבה וגם את הדין והיראה, אחת מאזנת את השניה ובכך מתגלה שם שמים בעולם במובן השלם. השתייכותם של שאר האומות לקב"ה הגם שהיא קיימת, היא לעולם תהיה חלקית. זה עומק כוונת חז"ל שראו דווקא בפסוקים אלו את המקור ליחס הכללי לגויים - עם הדומה לחמור.

כי ביצחק יקרא לך זרע

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֲצֵי הָעֵלֶה וַיִּשֶׂם עַל-יֶצְחָק בְּנֵוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמַּאֲכָלֹת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו. וַיֹּאמֶר יֶצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנֵנִי בְנֵי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וַיֹּאֲהֵה לְעֵלֶה. וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יְרָא-לוֹ הִשָּׂה לְעֵלֶה בְנֵי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.

התבוננות בפסוקים מלמדת שהבנה זו גורמת לחיבור מיוחד בין אברהם ליצחק, הביטוי "וילכו שניהם יחדיו" חוזר פעמיים בפסוקים אלו ומתאר את ה"יחד" שמתקיים בין אברהם ויצחק בלבד ללא שותפים. וכמו כן תארי היחס של אב ובן חוזרים בפסוקים אלו שוב ושוב. התורה מתארת את יצחק כבנו של אברהם וַיִּשֶׂם עַל-יֶצְחָק בְּנֵוֹ, ואת אברהם כאביו של יצחק, וַיֹּאמֶר יֶצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו. גם כשהם משוחחים ביניהם הם מצמידים לכל פנייה את התואר אבי או בני. "וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲנֵנִי בְנֵי... אֱלֹהִים יְרָא-לוֹ הִשָּׂה לְעֵלֶה בְנֵי" החיבור העמוק בין אברהם ליצחק המתואר בפסוקים אלו הוא חלק ממטרת הניסיון והוא תולדה של ההבנה שאותה מבין אברהם בדרך אל העקדה. דווקא רגע לפני שהוא עוקד אותו מבין אברהם שיצחק הוא יורשו הבלעדי ושהוא הבן שימשיך את פועלו והבנה זו היא היוצרת ביניהם חיבור עמוק.

נסיון העקדה אם כן, הוא תהליך מורכב שבו נקשר יצחק באברהם וממוקם כממשיך את בשורת גילוי ה' בעולם, בתהליך זה משתלבות שתי התנועות בדרכי עבודת ה', זו של החסד והאהבה וזו של הגבורה והיראה והופכות לשלמות אחת המהווה את התשתית לכינונו של עם ישראל.

פּשטא

פשטות המתחדשים במקרא ובאגדה

האף תספה צדיק עם רשע

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפֶּה צְדִיק עִם רָשָׁע: אוֹלַי יֵשׁ הַמְּשִׁיִּים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפֶּה וְלֹא תִשָּׂא לְמִקּוֹם לְמַעַן הַמְּשִׁיִּים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: חֲלָלָה לָּהּ מַעֲשֵׂת בְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהִיא כְּצַדִּיק כְּרָשָׁע חֲלָלָה לָּהּ הַשֹּׁפֵט כֹּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט.

אברהם אבינו מעלה בפני הקב"ה שתי טענות: א. האף תספה צדיק עם רשע - כלומר יש להציל את הצדיקים ב. יש לחוס על סדום כולה בזכות הצדיקים.

מעיון בפרשה נראה לכאורה שעל השאלה הראשונה "האף תספה צדיק עם רשע" אברהם איננו מקבל תשובה ישירה מה'. האפשרות שינצלו הצדיקים בלבד ותהפך שאר העיר לא עולה כלל בשיחה בין הקב"ה לאברהם.

אכן, הדבר ידוע כי בהנהגתו של הקב"ה פעמים שהדין מתקיים על הקבוצה כולה וכך גם העונש (ראה ב"ק צב 'בהדי הוצא לקי כרבא' ומקור הדברים שם) דוגמת המבול או חורבן הבית, שבהם העונש בא על עם ישראל או על העולם כולו, ולא שכל אחד נתחייב מיתה מצד עצמו כפרט, אלא כחלק מהכלל. כך גם מבואר ברמב"ם (תשובה ג) "וכן המדינה אם היו זכיות כל יושביה מרובות על עונותיהן הרי זו צדקת, ואם היו עונותיהם מרובין הרי זו רשעה, וכן כל העולם כולו".

מהו ההסבר להנהגה זו?

התשובה לכך מורכבת משני חלקים. החלק הראשון והפשוט הוא, כפי המבואר ברמב"ם שיחסו של ה' אל האדם הוא במובנו החברתי, האדם איננו עומד לפני הקב"ה רק כיחיד אלא כחלק ממכלול, וגם זכויותיו וחשיבותו נגזרים מהיחס שלו בתוך המכלול. ממילא כאשר העונש מוטל על הכלל, עלולים להיפגע כל האנשים המרכיבים את אותו כלל.

החלק השני קשור לשתיקה של אותו מיעוט. גם כשהיחיד אינו חוטא בפועל, ישנה תביעה ממיעוט הרואה שהחברה הולכת ונשחטת להשפיע ולנסות לתקן אותה. בשתיקתם הם מבטאים את התבטלותם בתוך המכלול ומשכך דין הכלל הוא גם הדין שלהם, ואם הכלל הוא חוטא וראוי לעונש הרי שגם הם שבשתיקתם קשרו את גורלם בגורל הכלל והם ראויים לעונש.

בנקודה זו נעוצה טענתו של אברהם שטוען לקב"ה "האף תספה צדיק עם רשע". אברהם אינו מבקש לשנות ממדותיו של הקב"ה, הוא רק מבקש לסגור על קבוצת המיעוט הקיימת בסדום ומבקש מהקב"ה שימתין אולי הצדיקים יוציאו עצמם מהכלל וימחו כנגד החוטאים. תשובתו של הקב"ה היא שאין מספיק צדיקים בעיר, כלומר אין קבוצה אשר בכוחה להשפיע על הכלל ואפס הסיכוי לשנות ולתקן את העיר סדום מעיוותיה. ומשכך גם אם יש שם כמה אנשים פרטיים שלא חטאו אין זה סיבה שלא להפוך את סדום.

לאחר העקידה

וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בְּבֵּאֵר שֶׁבַע:

מתיאור חזרתו של אברהם נעדר שמו של יצחק. כך גם בפרשה הבאה בתיאור קבורת שרה אין אזכור בפסוקים לנוכחותו של יצחק, חז"ל מלמדים אותנו שיצחק הלך מהעקידה לשיבת שם ועבר או לבאר לחי רואי.

מדוע יצחק אינו חוזר אחרי העקידה עם אברהם לבאר שבע ודוקא עכשיו רואה את חובתו ללכת לשיבת שם ועבר?

נראה כי ההסבר לכך הוא, שיצחק באותם רגעים של התמסרות מוחלטת אל ציווי ה' סולל לעצמו קניין בדרך העבודה המיוחדת לו - הגבורה (ראה מה שהארכנו בזה במאמר). על אף ציווי ה' לאברהם שלא לשחוט את יצחק, הוא מצידו השלים את חלקו המלא בעקידה במה שנתן את עצמו לקרבן בפועל ממש וכמו שמלמדים אותנו חז"ל "אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח" (זבחים סב) כעת יצחק הולך לרכז את כוחותיו להתקדם בדרך המיוחדת לו בעבודת ה', אותה הוא התחיל לסלול במעשה העקידה ואשר היא יחודית לו בתוך מכלול המידות שאותם האבות הקדושים רוממו את עצמם שמתוך מכלולם ושלמותם יווסד בנינו הרוחני של עם ישראל.

יצחק של אחרי העקידה אינו רק 'בנו של אברהם', הוא יצחק אחר. באותם רגעים של התמסרות מוחלטת יצחק כמו נולד מחדש, מכאן הוא יוצא לדרך חדשה וייחודית לו, המאפשרת לדרכו של יצחק לעמוד בפני עצמה כאופן ייחודי של עבודת ה'.

עומקא דשמעתתא ביאורים בעומק הסוגיות ולשונות הש"ס

קדושת שביעית בדבר שהנאתו וביעורו שווה

א.

ב"ק ק"א ע"ב: רבא רמי: תנן, ממין הצובעין, ספיחי סטים וקוצה, יש להן שביעית ולדמיהן שביעית, יש להן ביעור ולדמיהן ביעור, אלמא עצים יש בהן משום קדושת שביעית. ורמינהו, עלי קנים ועלי גפנים שגיבבן בחבא על פני השדה, לקטן לאכילה - יש בהן משום קדושת שביעית, לעצים - אין בהם משום קדושת שביעית. ומשני, אמר קרא לאכלה, במי שהנאתו וביעורו שוין, יצאו עצים שהנאתן אחר ביעורן.

הנה דברי הגמרא צריכים ביאור, דבהשקפה ראשונה היה נראה, שכל הגדל בשביעית הרי הוא קדוש בקדושת שביעית, וכשאמרה תורה והיתה שבת הארץ לכם לאכלה (ויקרא כה, ו), הרי אנו למדים שתנובת הארץ הגדלה בשביעית עומדת לאכלה בלבד ולא לשאר מיני התשמישין. אולם מקושיית הגמרא - אלמא עצים יש בהן משום קדושת שביעית מוכח, שדבר זה היה פשוט לגמרא שקדושת שביעית אינה חלה על כל דבר, אלא על מינים מסוימים, הדומים ל'לאכלה', ומאחר שבמשנה מפורש כי קדושת שביעית חלה על מין הצובעין, על כרחנו נאמר שקדושת שביעית חלה אף על עצים. וצ"ע מנין למדו דבר זה, דקדושת שביעית אינה חלה על מינים מסוימים.

ומתירוצ הגמרא נראה, שדבר זה נלמד אף הוא מלאכלה, דגדר לאכלה הוא - שיהיו משתמשים בפירות שביעית בשימושים כאלו שהנאה מן הפרי נעשית בשעת כילוי הפרי, כפי שהאדם נהנה מן המאכל בשעה שהוא אוכל את הפרי ומכלה אותו, ולא בשימושים שהפרי מתכלה בהם קודם לזמן שהאדם מפיק תועלת ממנו. ומכאן למדו שני דברים, ראשית, שמוותר להשתמש בפירות שביעית רק בשימושים שכאלו, שנית, שרק על פירות שאפשר להשתמש בהם בשימושים שכאלו חלה קדושת שביעית, וצ"ע, דלכאורה דברי הכתוב והיתה שבת הארץ לכם לאכלה מגדירים את דרכי השימוש בפירות שביעית, ואין כתוב זה עוסק כלל בהגדרת הפירות שעליהם חלה קדושת שביעית.

עוד יל"ע, בעיקרו של גדר השימוש הראוי בפירות שביעית - דבר שהנאתו וביעורו שווה, שלמדוהו חכמים מ'לאכלה', וצ"ע מפני מה גדר זה דייקא הוא המגדיר את פעולת האכילה, עד שפירשו שהוא כוונת הכתוב באמרו לאכלה, ולא פירשו שלאכלה היינו אכילה בלבד, או אדרבה,

אכילה היינו כל צרכי הגוף. והגם שפעמים נמצא כי אכילה הוא כינוי לפעולת כילוי, כמו ואכלת את כל העמים (דברים ז, טו), מכל מקום, הלא בשאר איסורי אכילה שבתורה לא פירשו חכמים שכוונת הכתוב הוא לכל שימוש שהנאתו וביעורו שווה, ומפני מה נשתנו פירות שביעית, שבהם התפרשה האכילה ככינוי לדבר שהנאתו וביעורו שווה.

עוד יש להתבונן, מפני מה אמר רבא שעצים אינם קדושים בקדושת שביעית מפני שהם עומדים להסקה וההנאה מהם מופקת רק אחר כילוים, הלא עצים עומדים גם לעשיית הריטים וכדומה, העומדים לשנים רבות וההנאה מופקת מהם קודם ביעורם. ואף אם תמצי לומר שגזע העץ בוודאי אינו בכלל קדושת שביעית, כיון שעיקרו של הגזע גדל בשנים קודמות ולא בשנת השמיטה לבד, מכל מקום מצאנו כמה ממיני הצומח שצומחים בשנה אחת, כצמר גפן ופשתן, והרי הם עומדים לעשיית בגדים, ואפילו הכי אין קדושת שביעית חלה עליהם, וצ"ע מאי טעמא, הלא ההנאה מן הבגד מופקת ממנו קודם כילויו.

ב.

והנראה בזה, דחכמים דקדקו במאמר הכתוב 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה', ומשמע מדברי הכתוב שאוכלים את שבת הארץ עצמה, וצ"ב מהי אכילת שבת הארץ. ובאמת, אם כוונת הכתוב לומר שבשביעית הארץ קדושה ופירותיה קדושים, ואשר על כן אסור להשתמש בפירות אלו אלא לאכילה, היה לכתוב לומר ויהיו הפירות לכם לאכלה וכיוצא בזה, וצ"ב מהי כוונת הכתוב באמרו שנאכל את שבת הארץ עצמה.

ולכן פירשו חכמים, שכוונת הכתוב אינו להורותנו רק את דרך השימוש הראוי בפירות שביעית, ולומר שבשביעית אין זורעים ואין קוצרים, ואם אף על פי כן צמחו פירות כספיחין, הרי הם כשאר פירות שבעולם ומותר לאדם לאוכלם, אלא כוונת הכתוב להורותנו שפירות שבת הארץ עומדים לאכילה. כלומר, הכתוב לא בא להרשות לאדם לאכול פירות שצמחו בשביעית בלבד, אלא להורות כי פירות שבת הארץ מיועדים מעיקרם לאכילה. וממילא אנו למדים שדבר שאינו עומד לאכילה, אינו בכלל שבת הארץ ולא דיברה התורה עליו כלל. ומכאן למדו חכמים את שני הלימודים גם יחד: עיקר הכתוב מכוון להורותנו מהו השימוש הראוי בפירות שבת הארץ, אולם ממילא אנו למדים כי רק הצומח העומד 'לאכלה' הינו בכלל שבת הארץ ושייך לשנת השבע, מה שאין כן הצומח שאינו עומד 'לאכלה' אינו שייך לשנת השבע, ולא חלה עליו קדושת שביעית.

והביאור בדבר זה, שרק הדברים שאפשר להשתמש בהם 'לאכלה' נחשבים כשבת הארץ, ואילו צמחים אחרים אינם נחשבים כחלק משבת הארץ נעוץ בדבר זה עצמו, דשנת השביעית אינה רק שנה האסורה בעבודת הקרקע, והצומח בה

המשך בעמוד 5

המשך מעמוד 4

מעצמו מותר לאדם לאכילה, אלא שהצומח בשנת השביעית הינו שייך לשנת השבע, ולכן השימוש בו צריך להיות שימוש של שנת השבע עצמו. וזהו עומק כוונת הכתוב במצוות לאכלה, שכיוון שהצומח מן הקרקע בשנת השביעית שייך לשנת השביעית, אל לו לאדם להפכו לרכושו, להשקיע אותו ולבקש להפיק ממנו רווחים. הצומח בשנת השבע - שייך לשנת השבע, והתירה התורה לאדם לאכול מהצומח בשנת השבע המצוי לפניו, אולם לא התירה התורה לאדם לנהוג בפירות אלו כרכושו ולהפכן לכלי שאפשר להרוויח על ידו. והוא גופא הביאור בדרשת חכמים לאכלה ולא לסחורה, כי הסחורה הינה שימוש בדבר מה כדי להפיק ממנו רווח חיצוני, ופירות שבת הארץ - שייכים לשבת הארץ, ולאדם ניתנה הרשות להשתמש בהם בשנה השביעית, אבל לא הותר לו להשתמש בהם ככלי העומד להפיק ממנו תועלת חיצונית העומדת לימים רבים.

ומפני כן, הא פשיטא שהצומח העומד לעשיית רהיטים ובגדים אינו חלק מפירות שבת הארץ, מאחר שדברים אלו - רהיטים ובגדים - הינם שימושים העומדים לשנים רבות, ופשיטא שאינם חלק משבת הארץ ואי אפשר לומר שדברים העומדים לעשיית רהיטים ובגדים הינם דברים השייכים במהותם לשנה בה הם צמחו, ושימושים שכאלו, לא התמעטו משום שהנאתם אחר ביעורם, אלא משום ששימוש זה בעיקרו ומהותו הינו מנוגד לשימוש בפרי בשנת השבע עצמה.

אמנם, בשימושים אחרים המתכלים בהמשך הזמן ואינם עומדים בהכרח לימים רבים, בהם הצורכו חז"ל לדון אימתי נחשבים שימושים אלו כנטילה מן העומד לפני האדם כדי ליהנות, ואימתי נחשבים שימושים אלו כשימושים בצומח כדי להפיק ממנו הנאה ורווחים חיצוניים כדרך סחורה, ואשר על כן פירשו חכמים, כי כל שימוש שהנאתו וביעורו שווה הינו שימוש בפרי העומד לפני האדם והותר לו להשתמש בו, ואילו כל אימת שהצומח מתכלה קודם שנהנים ממנו, הרי הוא נחשב כסחורה והפקת ריווח. כי הנה מהות החילוק בין תשמיש שבו הצומח בו משתמשים מתכלה בשעת ההנאה ובין תשמיש שכלילי הפרי נעשה קודם להנאה המופקת ממנו הוא, שבתשמיש שהצומח מתכלה בו ורק לאחר מכן מופקת ההנאה ממנו, נמצא שהאדם משתמש בצומח כדי להפיק ממנו הנאה, והרי זה כעין סחורה, שבה האדם משתמש בצומח כדי להפיק ממנו רווחים העומדים לימים רבים ואינם חלק מן השימוש בפרי בשנת השבע, מה שאין כן באכילה וכיוצא בה, שהאדם המשתמש - נהנה מן הצומח עצמו, ולא משתמש בו כדי להפיק ממנו הנאה.²

ג.

והנה, להלן בגמרא אמרו, דאף שישינם עצים שהשימוש בהם הינו באופן שההנאה היא בשעת הביעור עצמו, כעצים דמשחן העומדים להאיר, והרי האש נאחזת בהן ומאירה בשעה שהעץ עדיין קיים ולא נתאכל, מכל מקום אין קדושת שביעית חלה עליהם, כיון שסתם עצים להסקה הן עומדין, ומה שמצינו אופן מסוים של שימוש שונה במיעוט עצים אינו קובע להם שם אחר כצומח העומד לשימוש שהנאתו וביעורו שווה. וצ"ע, דבסוכה (מ) מבואר שעל לולב חל קדושת שביעית כיון שהוא עומד לכבד בו את הבית והרי הוא כלה בהמשך הזמן בשעת הכיבוד, והוי הנאתו וביעורו שווה, ומה חילוק יש בין עצים דמשחן ובין הלולב, דבעצים דמשחן אין אנו דנים על השימוש המסוים שבעצים אלו אלא דנים אותם בכלל שאר עצים העומדים להסקה, ואילו הלולב קובע לו שם לעצמו.

ועל פי מה שהקדמנו יש לומר, דהא וודאי שכאשר דנו בגמרא שתחול קדושת שביעית על עצים לא היתה כוונת הגמרא לומר שתחול קדושת שביעית על גזע העץ, מאחר שכל הנידון בגמרא הוא לידע מה המה המינים הצומחים השייכים לשנת השבע, וכמו שנתבאר לעיל דזהו הטעם שדרשו חכמים מלאכלה דאין קדושת שביעית חלה על דבר שאין הנאתו וביעורו שווה, וגזע העץ, שלא צמח בשביעית בלבד אלא הרי הוא עומד מימים ימימה, וודאי אינו שייך לשביעית ואין מקום לומר שתחול קדושת שביעית עליו. ולא דנו בגמרא אלא על עלי הקנים ועלי הגפנים, הצומחים ונובלים מדי שנה בשנה, שבהם יש לדון האם הינם חלק מפירות השביעית, או שמא יש לדמותם לגזע העץ, ובזה אמרינן דעצים דמשחן דומים יותר לגזע העץ, ולכן אינם שייכים לתנובת השדה בשנה זו הגם שיש להם תשמיש מיוחד לעצמן, ואין קדושת שביעית חלה עליהם, מה שאין כן עלי הלולב, דודאי דומים יותר לתנות השדה שמדי שנה בשנה, ולכן כל שהם קובעים תשמיש מיוחד לעצמן אינם בכלל שאר עצים העומדים להסקה וקדושת שביעית חלה עליהם.

1. מה שאין כן בצביעה, שכפי שהיתה מקובלת בדורות הקודמים, היתה דבר המתכלה בהמשך הזמן עם לבישת הבגד הצבוע וכדומה, כידוע.
2. אמנם, אחר שזהו הגדר שנתנה תורה שעל פיו ייקבע מהו הצומח השייך לשנה השביעית ומהו אופן התשמיש שנקרא תשמיש בשנה השביעית עצמה ולא תשמיש בצומח כדי להפיק ממנו ריווח לימים רבים, הרי לא חילקה תורה בדבר, וגם תשמיש שכזה שההנאה ממנו באה זמן מועט ביותר אחר הביעור, ואם יבואו להשתמש בו כמה רגעים קודם צאת השנה, שוב נמצא כי השימוש בו כולו נעשה בשנה השביעית, ומחמת כן היה מקום להחשיבו כשימוש בשנה השביעית, לא חילקה תורה בכך, וכמו שאמרו בכמה דוכתי כל שיעורי חכמים כן הן (ר"ה י"ג, א).

חדש

כעת ניתן להשיג חוברות ביאורים בעומק סוגיות הש"ס מהרב שליט"א גם על סוגיות תערוכות ובב"ח ניתן להשיג בכולל המרכזי. או במשלוח,

ניתן לפנות במייל
a@tvunot.net

או בטלפון:
058-41-6-8888

הודעה חשובה

לאור תלונות רבות בשבועות האחרונים על תפוצה בלתי מספקת של העלון בעיר בני ברק הרחבנו ושיפרנו את ההפצה של העלון בבני ברק. במידה ועדיין לא קיבלתם את העלון בבית הכנסת שלכם תוכלו לפנות למערכת במייל או בטלפון ונשתדל לטפל בהקדם.

כמו כן לצורך מעקב, נשמח לקבל עדכונים על הגעת העלון לבתי כנסת בעיר בני ברק.

שיעורי הרב

מחזור שיעורי הרב שליט"א ברשת הכוללים 'רבי עקיבא איגר' יתחיל בע"ה משבוע הבא.

העמק דבר

שאלות לעיון

וַיִּלֶךְ ה' פֶּאֶשֶׁר פֶּלֶה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְמוֹ:

לשון הפסוק לכאורה אינה מבוארת, מה פשרם של דברים שה' הלך? ומה הכוונה בכך שאברהם הלך? וברש"י: כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדיין: ואברהם שב למקומו: נסתלק הדיין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג, ולפיכך ויבאו שני המלאכים סדומה להשחית.

נראה שרש"י בא ליישב את משמעות הליכתם של הקבה ואברהם ומבאר שהוא כעין סיומו של הדין. אך עדיין יש ליישב את לשון 'הליכה' האמורה בפסוק, מה באה ללמדנו לשון זו?

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי הַנְּהַה נְשֵׂאתִי כְּנִיף גַם לְדַבֵּר הִנֵּה לְבַלְתִּי הִפְמִי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:

יש לעיין מדוע התרצה ה' דוקא לבקשתו של לוט שלא להפוך את העיר צוער, ואילו לבקשת אברהם שיחוס ה' אפילו על חלק מיושבי סדום לא נתרצה? (עיי' רש"י פסוק כט).

וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֹּאמֶר אַבְרָמָה וַפִּיכֵל שֶׁר צָבֵאוֹ אֶל אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמָּךְ כָּכֵל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה:

וַעֲתָה הַשְּׂבִעָה לִי בְּאַלְהִים הַנְּהַה אִם תִּשְׁקַר לִי וְלִנְיִי וְלִנְבְּדֵי בַחֲסֵד אֲשֶׁר עֲשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדֵי וְעַם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גִּרְתָּה בָּהּ:

יש לעיין מדוע נתעוררו דוקא עכשיו לכרות ברית עם אברהם כפי שמשמע בפסוק 'יהי בעת ההיא'.

תזכורת

הפצת העלון אינה מתבצעת באופן קבוע אלא אך ורק לבתי הכנסת שפנו אלינו בבקשה לקבל את העלון באופן קבוע.

ולכן כל המעוניין שהעלון יגיע באופן קבוע לבית הכנסת בו הוא מתפלל (או לביתו) מתבקש לפנות למערכת.

במייל a@tvunot.net
או בטלפון: 058-41-6-8888

העלון יוצא לאור על ידי מכון 'תבונות', רח' יהודה הלוי 10 בני ברק

a@tvunot.net | 053-41-6-8888

להארות והערות ולקבלת תכנים נוספים ניתן לפנות במייל

להרשמה לקבלת העלון במייל יש לשלוח מייל

ניתן להנציח ולתרום את הדפסת העלון לפרטים: 053-41-6-8888